

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХOVАННЯ

**ВИХОВУЄМО БАЗОВІ ЯКОСТІ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНИКА В УМОВАХ ДНЗ**

Методичний посібник

Харків
«Друкарня Мадрид»
2015

УДК 373.2:159.923.2-053.4

ББК 74.1:88.8

В 54

Рекомендовано до друку Вченюю радою Інституту проблем виховання

Національної академії педагогічних наук України (протокол №2 від 26 січня 2015 р.)

Схвалено для використання у дошкільних навчальних закладах

Комісією з дошкільної педагогіки і психології

Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України

(протокол № 2 від 15 квітня 2015 р.; лист Інституту інноваційних технологій і

змісту освіти МОН України № 14.1/12-Г-522 від 18 червня 2015 р.)

Рецензенти:

Курінна С. М. – доктор педагогічних наук, завідувач кафедри дошкільної освіти Донбаського державного педагогічного університету.

Хміляр С. Т. – завідувач дошкільного навчального закладу № 419 м. Києва.

Авторський колектив:

Г. Беленька, Н. Гавриш, С. Васильєва, В. Маршицька, С. Нечай, Г. Орлова, О. Острянська, О. Полякова, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Шкляр

В 54

Виховуємо базові якості особистості старшого дошкільника в умовах ДНЗ : методичний посібник / Г. Беленька, Н. Гавриш, С. Васильєва, В. Маршицька, С. Нечай, Г. Орлова, О. Острянська, О. Полякова, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Шкляр ; за заг. ред. Н. Гавриш. – Х. : Мадрид, 2015. – 220 с.

ISBN 978-617-7294-22-0

У посібнику на основі наукового обґрунтування процесу виховання в дошкільників базових особистісних якостей розкрито їх психологічну природу, представлено методичні аспекти їх формування в освітньому процесі дошкільного закладу. Систематизацію практичних розробок (фрагментів занять, вправ, завдань, ігор тощо) подано за основними видами діяльності дошкільників: комунікативної, пізнавальної, предметно-перетворювальної та ігрової, що дасть змогу педагогам дошкільної освіти суттєво підвищити якість і результативність виховної роботи з дошкільниками. Конкретні практичні матеріали також можуть успішно використовуватися в умовах сімейного виховання.

Посібник може бути цікавим для студентів і магістрантів спеціальності «Дошкільна освіта», батьків, гувернерів, співробітників центрів з підготовки дітей до школи.

УДК 373.2:159.923.2-053.4

ББК 74.1:88.8

ISBN 978-617-7294-22-0

© Інститут проблем виховання НАПН України, 2015

© «Друкарня Мадрид», 2015

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИХОВАННЯ БАЗОВИХ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ У СТАРШОМУ ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ.....	8
1.1. Обґрунтування моделі виховання базових якостей дитини старшого дошкільного віку в дошкільному навчальному закладі.....	8
1.2. Провідні принципи реалізації виховних завдань в освітньому процесі дошкільного закладу.....	21
1.3. Педагогічні умови виховання базових якостей старшого дошкільника в дошкільному навчальному закладі.....	25
1.4. Тематичний підхід до планування освітнього процесу як умова виховання базових якостей особистості дитини.....	32
РОЗДІЛ 2. ВИХОВАТЕЛЮ – ПРО ПСИХОЛОГІЧНУ ПРИРОДУ БАЗОВИХ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЇХ ФОРМУВАННЯ.....	35
2.1. Спостережливість.....	35
2.2. Допитливість.....	44
2.3. Відповідальність.....	51
2.4. Самостійність.....	57
2.5. Міжособистісна злагода.....	63
2.6. Справедливість.....	67
2.7. Чуйність.....	72
2.8. Міжособистісне партнерство.....	77
2.9. Шанобливесть.....	83
2.10. Креативність.....	88

РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ БАЗОВИХ ЯКОСТЕЙ ДИТИНИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В РІЗНИХ ВИДАХ ДИТЯЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	93
3.1. Розвиток базових якостей дитини старшого дошкільного віку в комунікативній діяльності.....	93
3.2. Розвиток базових якостей дитини старшого дошкільного віку в пізнавальній діяльності.....	111
3.3. Розвиток базових якостей дитини старшого дошкільного віку в ігровій діяльності.....	144
3.4. Розвиток базових якостей дитини старшого дошкільного віку в предметно-перетворювальній діяльності.....	150
МЕТОДИЧНА СКАРБНИЧКА ВИХОВАТЕЛЯ.....	168
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	213
АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ МЕТОДИЧНОГО ПОСІБНИКА «ВИХОВУЄМО БАЗОВІ ЯКОСТІ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНИКА В УМОВАХ ДНЗ».....	219

ПЕРЕДМОВА

Соціально-політичні зміни в житті суспільства і необхідність підготовки до них дітей і молоді, починаючи з дошкільного віку, зумовили посилення інтересу до соціальних аспектів виховання дітей. Керування своєю поведінкою і способами спілкування, здатність вибору адекватної альтернативи поведінки, орієнтації у нових обставинах, відчуття свого місця в товаристві інших людей є важливим аспектом соціального розвитку дитини.

Базові якості є найважливішими для особистісного зростання людини, на них ґрунтуються фундамент особистісної культури дошкільника. Базовий рівень якостей складає основу формування моральних якостей дошкільника: визнання чеснот і переваг інших людей, здатність розуміти інших, змогу ставати на їхнє місце, співпереживати їм, допомагати за власним бажанням, робити людям добро, не чекаючи винагороди.

Психологічна спрямованість педагогічної діяльності як нагальна об'єктивна потреба й водночас психологічна недосвідченість значного числа вихователів останнім часом загострили суперечність, що виявляється у намаганні частки працівників ДНЗ «розкласти» (мабуть, для полегшення виховної роботи) дитину на окремі складники (лінії особистісного розвитку), а навчально-виховний процес – на освітні лінії.

Але дитина – не апельсин, її на шматочки не роз'єднаєш, її природа цілісна. Саме це твердження ми обираємо в якості відправного, що буде мати принципове значення для усвідомлення сутності того підходу, який пропонуємо для реалізації завдань формування базових особистісних якостей в інтегрованому просторі дошкільного закладу. Наголошуєчи на його ененгії, зазначимо, що, на відміну від поширеної практики домінування навчально-пізнавальної діяльності, ми намагалися гармонізувати співвідношення навчальних і виховних завдань, розглядаючи дидактичні методи і засоби як інструмент виховання особистісно значимих якостей дитини. Це означає – не дати дітям готову інформацію, а навчити мислити,

аналізувати, трансформувати набуті знання в нові способи діяльності, розвинути якості, що стануть основою для пристосування до світу, який постійно змінюється.

У посібнику на основі коротких характеристик психологічної природи базових якостей особистості розкрито методичні аспекти з їх формування у чотирьох основних видах дитячої діяльності. Ми намагалися гармонізувати відношення між дидактичними та виховними завданнями та засобами і способами їх реалізації. Як засвідчує досвід, у традиційному освітньому процесі ДНЗ перевага надається дидактичному складнику, тоді як виховний, на жаль, залишається в занепаді. Так, вихователі недостатньо заохочують дітей до роздумів та логічного доведення своїх тверджень, що унеможливлює висловлювання власних думок, не сприяє розвитку в дітей умінь самостійно визначати цілі, здійснювати елементарне планування, реалізовувати власні задуми, виявляти творчу ініціативу. На нашу думку, пізнавальний процес, ігровий простір, самостійна художня творчість дітей мають бути платформою для розвитку базових особистісних якостей: спостережливості, допитливості, розсудливості, самостійності, креативності, міжособистісної злагоди, відповідальності та інших.

Наш посібник подається як складник у сукупній єдності матеріалів, що репрезентують результат багаторічного дослідження лабораторією дошкільної освіти і виховання проблеми виховання базових особистісних якостей у дітей дошкільного віку, а саме: матеріали науково-теоретичного дослідження відображені в монографії, науково-методичного – у посібнику, в якому подано методики виховання базових якостей особистості дитини і конкретні методичні рекомендації та практичні розробки для впровадження у широку освітню практику.

Посібник складається з трьох розділів: у першому – викладено теоретичні позиції, зокрема наукові підходи і принципи, на яких має будуватися освітній процес для забезпечення оптимальності та результативності вирішення виховних завдань, схарактеризовано сприятливі

педагогічні умови. У другому розділі коротко розкривається психологічна природа кожної з десяти базових якостей особистості та методичні аспекти їх виховання в освітньому просторі дошкільного навчального закладу. Причому зауважимо, що ключовою є ідея цілісності особистості. Тож у процесі різних форм і видів дитячої діяльності передбачається реалізація комплексного підходу до навчання-виховання-розвитку дітей з виокремленням одного з напрямів у якості пріоритетного.

Для забезпечення більш глибокого осмислення педагогами суті роботи за напрямом обрано такий алгоритм: 1) термінологічне пояснення суті базової якості, 2) формулювання ключової ідеї, яка має бути засвоєна дітьми, 3) показники мети-результату за обраним напрямом, представлені знаннями, вміннями, сформованим ціннісним ставленням, 4) психологічна природа базової особистісної якості, 5) методичні аспекти формування базової особистісної якості. Наприкінці розділу на прикладі однієї з тем подано рекомендації щодо комплексного підходу до реалізації виховних завдань у процесі навчально-пізнавальної діяльності. Авторами матеріалів цього розділу є: Рагозіна В. В. (розвиток спостережливості), Гавриш Н. В. (розвиток допитливості), Бєленька Г. В. (розвиток відповідальності), Мариніцька В. В. (розвиток самостійності), Острянська О. А. (формування міжособистісної злагоди), Шкляр Н. А. (виховання справедливості), Полякова О. П. (виховання чуйності), Нечай С. П. (формування міжособистісного партнерства), Васильєва С. А. (виховання шанобливості), Орлова Г. В. (розвиток креативності).

У третьому розділі подано практичні розробки у супроводі методичних рекомендацій стосовно реалізації виховних завдань в основних видах дитячої діяльності: комунікативної, навчально-пізнавальної, ігрової, предметно-перетворювальної. Сподіваємося, що цей посібник розкриє для творчих педагогів додаткові горизонти щодо забезпечення вихованцям дошкільної зрілості, необхідним складником якої є сформовані базові особистісні якості.